

Continguts pedagògics del Mikrokosmos

ANÀLISI DELS VOLUMS I-II-III

Filo Atrio

DINSIC Publicacions Musicals, S.L.
Editorial MF

CONTINGUTS PEDAGÒGICS DEL MIKROKOSMOS

1a edició: setembre 1998

© **Copyright: Filo Atrio**

Drets d'edició cedits a: DINSIC Publicacions Musicals, S.L. - Santa Anna, 10, E 3a - 08002 Barcelona

Coediten: DINSIC Publicacions Musicals, S.L. - Santa Anna, 10, E 3a - 08002 Barcelona
Editorial MF - Tramontana, 7 - El Vendrell

Disseny de la portada: Mateo & Solano
Maquetació: DINSIC GRÀFIC

Imprès a: INRESA
Dr. Trueta, 201
08005-Barcelona

Dipòsit Legal: B-34.506-98
ISBN: 84-95055-10-4

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresa la reprografia i el tractament informàtic, així com també la distribució d'exemplars mitjançant lloguer i préstec, resten rigorosament prohibides sense l'autorització escrita de l'editor o entitat autoritzada, i estaran sotmeses a les sancions establertes per la llei.

Distribueix: DINSIC Distribucions Musicals, S.L.
Santa Anna, 10, E 3a - 08002 Barcelona
Telf.93-318.06.05 - Fax 93-412.05.01
e-mail: dinsic@cambrabcn.es

PRÒLEG

Com a professor de piano amb molt anys d'experiència he pogut constatar que una de les mancances de la formació del pianista (músic) està en la seva base de coneixements d'harmonia, d'anàlisi i estilístics. Per això la publicació d'aquesta obra on s'analitzen els tres primers volums del *Mikrokosmos* de Béla Bartók m'alegra molt ja que crec que serà una bona ajuda per començar a acostumar els petits pianistes a tenir una formació més completa. Malauradament no existeixen gaires llibres que ens ajudin en aquesta tasca; si bé la pot fer cada professor individualment seran benvingudes totes aquelles obres que ens puguin ajudar.

Els tres primers volums del *Mikrokosmos*, que es complementen amb tres més, configuren el mètode de piano pedagògicament més complet del segle xx.

Els professors de piano trobaran en aquest llibre molta informació que els ajudarà a completar l'educació del deixeble: informació sobre la forma, sobre la gran riquesa rítmica, sobre les escales usades (no sempre les tradicionals major i menor), sobre aspectes pedagògics bàsics, sobre les característiques expressives, sobre el treball racional i progressiu que Bartók aplica al moviment de les mans, etc.

Aquest llibre, escrit per una de les professores de la meva Escola, és el resultat d'una experiència pedagògica d'anys i d'un gran amor i admiració per un dels compositors més importants del segle xx.

Àngel Soler
Setembre 1997

PRESENTACIÓ DE L'AUTORA

Avui en dia està fora de tot dubte l'enorme interès pedagògic del *Mikrokosmos* de Béla Bartók. En aquest treball analitzo i comento els tres primers volums (96 peces amb 31 exercicis), els quals es treballen durant tot el Grau Elemental i durant el primer cicle de Grau Mig (segons la llei LOGSE).

En aquest «petit univers» podem trobar tot tipus de problemes tècnics, gran varietat d'estils de composició, gran varietat d'escapes, una gran riquesa rítmica, música d'origen popular, diversitat d'estructures, diferents pulsacions i accents, tot tipus de matisos sonors, exercicis proposats pel compositor, música de cambra...

És una obra imprescindible en la formació de tot pianista modern i mereix una gran atenció i capacitat d'anàlisi per part dels qui ens dediquem a l'ensenyament del piano, ja que ha estat escrita amb una gran meticulositat i seriositat per part del compositor, el qual ha tractat amb un gran rigor tant els aspectes compositius com els estrictament pedagògics.

ÍNDEX GENERAL

Pròleg.....	3
Presentació de l'autora.....	5
Sinopsi biogràfica.....	7
El <i>Mikrokosmos</i>	7
Música popular.....	7
Modes i tonalitats.....	8
Escales i modes del <i>Mikrokosmos</i>	8
Ritme.....	9
Un nou estil pedagògic.....	10

Volum I

1,2a i 2b, 3, 4, 5 i 6. Sis melodies a l'uníson.....	13
7. Notes amb punt.....	13
8. Repetició.....	14
9. Síncopes.....	14
10. Amb mans alternes.....	15
11. Moviment paral·lel.....	15
12. Reflexió.....	15
13. Canvi de posició.....	15
14. Pregunta i resposta.....	16
15. Cançó aldeana.....	16
16. Moviment paral·lel amb canvi de posició.....	16
17. Moviment contrari.....	16
18, 19, 20, 21. Quatre melodies a l'uníson.....	17
22. Imitació i contrapunt.....	17
23. Imitació i inversió.....	17
24. Pastoral.....	17
25. Imitació i inversió.....	18
26. Repetició.....	18
27. Síncopes.....	18
28. Cànon a l'octava.....	18
29. Imitació reflectida.....	19
30. Cànon a la 5a inferior.....	19
31. Dansa en forma de cànon.....	19
32. En mode dòric.....	19
33. Dansa lenta.....	19
34. En mode frigi.....	20
35. Coral.....	20
36. Cànon lliure.....	21

Volum II

37. En mode lidi.....	22
38. <i>Staccato i legato</i>	22
39. <i>Staccato i legato</i> (cànon).....	22
40. En estil iugoslau.....	22
41. Melodia amb acompanyament.....	23

42. Acompanyament amb acords desplegats.....	23
43. En estil hongarès.....	23
44. Moviment contrari.....	24
45. Meditació.....	24
46. Augmentant i disminuint.....	24
47. Fira.....	24
48. En mode mixolidi.....	25
49. <i>Crescendo-Diminuendo</i>	25
50. <i>Minuetto</i>	25
51. Ondulació.....	26
52. Uníson dividit.....	26
53. A l'estil de transilvània.....	26
54. Cromàtics.....	27
55. Tresets en mode lidi.....	27
56. Melodia en dècimes.....	27
57. Accents.....	28
58. En estil oriental.....	28
59. Major i menor.....	28
60. Cànon amb notes tingudes.....	28
61. Melodia pentatònica.....	29
62. Sextes menors en moviment paral·lel.....	29
63. Xiuxiueig.....	30
64. Línea contra punt.....	30
65. Diàleg.....	31
66. Melodia dividida.....	31

Volum III

67. Terceres contra una sola veu.....	33
68. Dansa hongaresa.....	33
69. Estudi en acords.....	33
70. Melodia contra notes dobles.....	34
71. Terceres.....	34
72. Dansa dels dracs.....	34
73. Sextes tríades.....	34
74. Cançó hongaresa.....	36
75. Tresets.....	36
76. A tres veus.....	36
77. Petit estudi.....	36
78. Escala pentatònica.....	37
79. Homenatge a J. S. B.....	37
80. Homenatge a R. Sch.....	38
81. Passejant.....	38
82. <i>Scherzo</i>	39
83. Melodia amb interrupcions.....	39
84. Jocs.....	39
85. Acords trencats.....	40
86. Dos pentacords Majors.....	40

87. Variacions.....	40
88. Duet per a flautes.....	41
89. A quatre veus.....	41
90. En estil rus.....	42
91. Invenció cromàtica.....	42
92. Invenció cromàtica (2).....	43
93. A quatre veus.....	43
94. Conte.....	43
95. Cançó de la guineu.....	44
96. Ensopegades.....	44
 Bibliografia.....	 45

VOLUM I

SIS MELODIES A L'UNÍSON (1, 2 a i 2 b, 3, 4, 5 i 6)

Bartók inicia el *Mikrokosmos* amb aquestes breus melodies a l'uníson: cal aconseguir una sonoritat natural i homogènia (no hi ha cap indicació de sonoritat ni cap regulador), així com cuidar la sincronia entre les dues mans. L'autor demana una pulsació de *legato*, tot això fa que l'alumne hagi de tenir una certa experiència, millor que no sigui un principiant del tot així aprofitarà millor l'enorme riquesa d'aquest mètode.

Els períodes estan clarament marcats per l'autor; demanarem a l'alumne que faci una respiració quan hi hagi un canvi de lligat, evitant sempre un moviment brusc. Trobem peces que tenen un fraseig simètric (períodes amb el mateix nombre de compassos) i d'altres asimètric (per exemple les núm. 5 i 6); val la pena fer-ho notar de tant en tant, així anirem despertant la capacitat analítica de l'alumne i l'anirem familiaritzant amb el llenguatge de Bartók.

Entre aquestes primeres peces, ja trobem una àmplia gamma d'escales:

- núm. 1, 2 a, 4 en Do M
- núm. 2 b en la m, núm. 5 en la m natural (o mode eòlic)
- núm. 3 en re m (o mode dòric)
- núm. 6 en Sol M (o mode mixolidi)

En les peces núm. 4 i 5 trobem ritmes en simetria de mirall que són molt apreciats per Bartók i tenen origen en la música folklòrica, com per exemple:

En la núm. 6 trobem una pausa en el primer temps d'un compàs, cosa que provoca un efecte de contratemps. Aquests petits detalls anuncien ja el que serà la gran riquesa rítmica del *Mikrokosmos*.

El moviment melòdic és sempre per graus conjunts, cosa que facilita la lectura i afavoreix una correcta col·locació de les mans. Aquesta característica la manté gairebé en totes les obres del volum I sense, per això, caure en la monotonia.

Moltes de les melodies d'aquest llibre, per la seva bellesa i pel seu interès rítmic, poden ser treballades a les classes de Llenguatge Musical.

7. NOTES AMB PUNT

L'interès principal d'aquesta peça és la seva escriptura rítmica, hem d'aconseguir que l'alumne mesuri bé les ♩ i ♪ .

Troblem també ritmes en simetria de mirall molt interessants:

Es tracta d'una melodia en mode frigi i amb fraseig asimètric.

Anàlisi

Val la pena analitzar aquesta peça com a exemple del que podem fer amb moltes de les lliçons d'aquest llibre. Podem treballar a la classe de Llenguatge Musical el moviment melòdic modal i les fórmules rítmiques següents:

Treball melòdic

Primer període:

Variant:

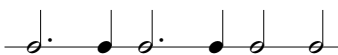

Segon període:

Treball rítmic

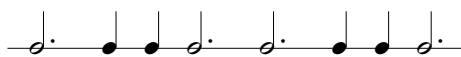
Primer període:

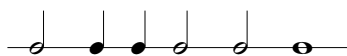
Segon període:

Tercer període:

Segon període (variant):

Aquests són els esquemes bàsics, però el professor pot proposar variants tant del treball melòdic com del treball rítmic. Els exercicis melòdics serviran per familiaritzar-se amb el mode frigi i els rítmics per conèixer totes les possibilitats de l'alternança $\text{♩}/\text{♩}$. Després de fer això ja podrem cantar aquesta preciosa melodia tal com està escrita i així quan el nen la intenti tocar la trobarà fàcil i coneguda.

Estructura de «lied binari»:

Per què classifiquem com a «a» tres dels períodes? Podem explicar als alumnes que els dos primers períodes son idèntics melòdicament, les diferències són rítmiques. Aquí tenim un exemple magnífic de contracció rítmica: com un període de quatre compassos es converteix en un de tres compassos.

També podem comentar que tots els períodes acaben amb la nota mi seguit d'un descans (pausa), excepte el tercer que acaba amb un si. Això ho podem aprofitar per parlar de finals de tipus conclusiu i de tipus suspensiu.

Des del punt de vista formal tenim un exemple del que Zamacois classifica com a «lied binari»: una estructura binària des del punt de vista formal i re-expositiva des del punt de vista del material musical. Aquestes qüestions les comentarem amb un llenguatge molt senzill i sempre amb exemples pràctics, amb la mínima teorització possible.

Ben segur que si aquesta peça (o una altra triada pel professor) la treballem des d'aquest punt de vista la seva assimilació serà completa i el nen la podrà cantar i tocar amb tota seguretat i satisfacció, fins i tot de memòria si així ho vol.

8. REPETICIÓ

Fins aquí totes les peces del llibre han de ser tocades amb un bon *legato*, per això ja hem dit que és millor que l'alumne tingui una certa experiència abans d'iniciar el *Mikrokosmos*. El títol d'aquesta peça fa referència a l'aparició de notes repetides que seran tocades *non legato* amb un gest còmode i flexible ja que Bartók molt intel·ligentment les ha escrit amb valors llargs (blanques i rodones).

Una altra novetat important és l'aparició de notes sostingudes, per tant els dits afectats es col·locaran, de bon principi, damunt les tecles negres per tal d'acostumar-los al relleu del teclat. Algú podria criticar el fet que Bartók introdueix les alteracions massa aviat i precisament això és el que hem d'agrair, que el nen s'acostumi a tocar posicions amb tecles negres ben aviat, que no arribi a pensar que són un territori prohibit, que les seves manetes s'acostumin a comptar amb elles, sense alterar la forma de la mà.

Encara hi podem trobar una altra novetat: entre la primera i la segona frase, hi trobem un canvi de posició (amb pauses per poder-lo fer còmodament). També hem d'acceptar positivament que inclogui tant aviat aquest problema. Bartók defuig molt clarament un error en què cauen altres mètodes: eternitzar la posició de do en les obres per a principiants. D'aquesta manera coneixerem millor el teclat i ens enriquirem amb gran varietat de tons i escales, també ens ajudarà a independitzar-nos del paper ja que recomanarem als nens que cada vegada que hi hagi un canvi mirin les seves mans i el teclat i, si cal, els demanarem que memoritzin alguna peça que tingui uns canvis difícils (com per exemple les núm. 13, 15 o 17).

Aquesta peça és una melodia en mode dòric i d'estructura binària. Si l'alumne està capacitat per fer-ho és millor tocar-la amb una pulsació a ♩ no a ♩ .

9. SÍNCOPES

Lògicament la qüestió principal a treballar és el ritme sincopat que formen les notes que es prolonguen més enllà del seu compàs. El mateix compositor recomana emfatitzar la suspensió que representa la síncopa, marcant amb el peu el temps fort sobre el qual es prolonga (a la partitura això està marcat amb un senyal rítmic). Bartók en fa una altra versió (núm. 27) on la mà esquerra és qui marca la caiguda de compàs.

VOLUM II

37. EN MODE LIDI

Melodia basada en les cinc primeres notes de l'escala de Fa lídia; aquest mode es caracteritza per la 4a augmentada del primer tetracord.

Per primera vegada apareixen ritmes de i de , l'autor les va introduint progressivament ja que la peça està estructurada en tres períodes i en cadascun n'apareixen més que en l'anterior. Amb el tempo *allegretto* aquestes corxeres cal que estiguin ben articulades i ben mesurades; es tracta de notes de pas i brodadures i la seva presència ornamenta la melodia. Cal treballar a fons l'últim tros (compassos 23-32) format gairebé tot per un ritme continu de corxeres si sumem les dues mans.

Obra d'escriptura imitativa amb un caràcter narratiu i tranquil està estructurada en tres períodes no reexpositius (a-b-c de dotze, deu i deu compassos). Trobem accents no coincidents, síncopes i descansos no coincidents. Acaba de forma suspensiva sobre la dominant del mode.

38. STACCATO I LEGATO

Aquesta petita peça (frase de vuit compassos dividida en dos períodes de quatre) introdueix la diferència entre la pulsació del lligat i del picat. Les lligadures són curtes, predomina el ritme , les notes picades sovint són notes repetides, la pulsació coincideix a les dues mans (excepte una vegada), el tempo és *moderato*, la sonoritat *forte*; tot això afavorirà una pulsació còmoda i profunda dels picats. Si fem descobrir a l'alumne l'estreta relació entre les dues mans (moviment contrari i moviment paral·lel) és una peça relativament còmoda.

Bartók proposa un exercici a l'apèndix que complementa aquesta peça: els picats són coincidents a les dues mans però no la digitació.

Una altra cosa destacable de la núm. 38 és el final suspensiu del primer període i conclusiu al segon, també cal vigilar la col·locació de la mà esquerra ja que presenta un $\sharp$ al cinquè dit (àmbit de 5a disminüida). Melodia i acompanyament estan escrits en el to de Re Major:

Un bon treball d'aquesta petita peça i de l'exercici corresponent ajudarà a superar sense gaire dificultat la següent (núm. 39).

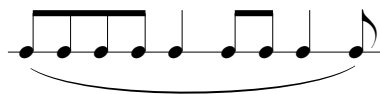
39. STACCATO I LEGATO (CÀNON)

Es tracta de la continuació de la peça anterior; en aquesta obra els picats i lligats són pràcticament sempre no coincidents però hi ha una sèrie de factors que afavoreixen la superació d'aquest problema: els picats apareixen sempre sobre notes repetides, *tempo* comodo, sonoritat *mf* i *f*, recomanarem un gest de rebot amb flexió de canell. Cànon estricte dividit en dos períodes: en el primer període la distància entre l'antecedent i el conseqüent és de quatre temps i en el segon període aquesta distància s'escurça a dos.

Melodia en Fa Major; el primer període té un disseny ascendent cap a la dominant (do), i el segon torna a baixar cap a la tònica (fa).

40. EN ESTIL IUGOSLAU

Melodia mixolidia de caràcter dansable i festiu, *tempo allegretto* (no cal tocar-la massa ràpida), predomina la següent fórmula rítmica:

que també apareix ampliada o simplificada. Cal treballar molt especialment les posicions de la mà dreta ja que presenten moltes alteracions.

1a posició: pos. de mi ($\sharp$ al segon i tercer dit)

2a posició: pos. de sol ($\sharp$ al primer i quart dit)

3a posició: pos. de fa ($\sharp$ al primer i segon dit)

4a posició: pos. de mi ($\sharp$ al segon i tercer dit)

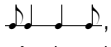

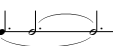

Les posicions de la mà dreta són complexes, apareixen alteracions a tots els dits excepte al cinquè, l'alumne haurà de col·locar la mà en una posició interior del teclat i articular bé d'aquesta manera. La mà esquerra és més fàcil ja que fa un baix obstinat (tònica-dominant), però cal que no ens oblidem d'ella ja que està dividida en períodes de tres compassos (excepte l'última frase) i seria convenient fer una respiració o accentuar l'inici de cada lligat (cosa que no coincideix amb el fraseig de la dreta). La mà dreta la podem dividir en dos períodes més una coda. Al compàs 24 podem veure com enmig hi ha un canvi de lligadura: cal fer-ho veure a l'alumne i demanar-li

que faci una respiració en un lloc tant inesperat. És una peça amb molts contrastos de so i acaba d'una manera brillant sobre un acord de semicadença: 5a justa sobre la dominant del to de Mi mixolidi.

41. MELODIA AMB ACOMPANYAMENT

És la primera peça on trobem un acompanyament convencional (acords desplegats), però cal estar ben atents ja que la direcció melòdica d'aquest acompanyament canvia a cada període: al primer període té un sentit ascendent, al segon té un sentit descendent i al tercer període codal té un sentit ascendent i descendent.

La melodia no és tonal, està escrita en una posició de cinc dits amb dos semitons (5a disminuïda, igual que la núm. 25), en canvi l'acompanyament està escrit en mode de Sol lidi amb la 4a augmentada que el caracteritza. Aquest caràcter bitonal, el *tempo adagio*, la sonoritat *piano* i la pulsació *legato*, li dona a aquesta peça una atmosfera misteriosa i trista.

Per primera vegada apareix el compàs compost 6/8 (tot i que al volum I la núm. 33 tenia el compàs 6/4 i les núm. 24 i 36 poden ser interpretades en aquest compàs). La melodia és de ritme acèfal en tots els seus períodes i apareixen ritmes amb simetria de mirall: , cal destacar a la coda un cas d'amplificació rítmica doble: esdevé i després . L'autor proposa una pulsació a amb la seva indicació metronòmica per aconseguir el ritme de balanceig propi d'aquest compàs.

42. ACOMPANYAMENT AMB ACORDS DESPLEGATS

Aquesta peça la podem considerar com la continuació de l'anterior ja que també hi apareix un

acompanyament d'harmonies desplegades, aquesta vegada amb un ritme binari.

L'autor proposa a l'apèndix uns exercicis molt breus per preparar les mans per a aquest moviment harmònic basat sobretot en terceres desplegades.

Melodia en la menor natural o mode eòlic, formada per dos períodes asimètrics (vuit compassos i set compassos) degut a una contracció rítmica; el primer període és suspensiu i el segon conclusiu. És una peça relativament llarga i està estructurada en dues seccions d'una manera que trobarem en altres peces del *Mikrokosmos*: en la primera secció cada mà té una funció ben diferenciada de l'altra i en arribar a la segona part hi ha un intercanvi de funcions.

Per primera vegada Bartók diferencia la sonoritat de la melodia (*mf*) i la de l'acompanyament (*p*), això exigeix per part de l'alumne un treball de lateralitat, és a dir saber potenciar més el so d'una o altra mà. No és una qüestió fàcil, el millor que podem recomanar a l'alumne és que aprengui a arrepenjar-se més en un braç que en un altre i, evidentment, que s'escolti. L'obra comença amb la melodia a la mà dreta i aquesta és reexposada completa a la mà esquerra. L'acompanyament en la menor de la primera secció sofreix un canvi ja que en la segona part apareix elevat el tercer grau i apareix un do# que obligarà a col·locar la mà en una posició interior i amb un àmbit de 5a disminuïda.

Peça de caràcter fluid i meditatiu, *tempo andante tranquillo*, melodia de valors llargs i regulars, acompanyament ondulat; cal tocar expressivament totes dues mans. El final és força inesperat: acaba amb la dominant de la menor i després d'una nota molt llarga n'hi ha una de molt curta amb doble indicació: accent i picat () en aquesta nota rebotarem com en un picat però amb empenta com en un accent.

43. EN ESTIL HONGARÈS

43a) Autèntic exercici de terceres, peça de caràcter enèrgic i *tempo allegro*, per això cal que els alumnes facin treballar els dits amb un bon articulats. Trobem canvis de posició acompanyats de canvis de sonoritat i accents de caràcter rítmic i contundent. Melodia en re menor que apareix a diverses altures, creant l'efecte de modulació (posicions de re-la-mi i re). Estructura de «lied binari».

Aquesta peça es pot interpretar sola o a dos pianos: el segon piano als compassos 1-4 es mou per moviment contrari respecte al primer piano i als